

**PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK, ETİK ve ETİK KARAR VERME KAVRAMLARI
ÜZERİNE BİR DERLEME****Esin ERDOĞAN¹
Prof. Dr. Sevda ASLAN²****ÖZET**

Bu çalışmada psikolojik danışmanlık, etik ve etik karar verme kavramları ile ilgili bir derleme çalışması yapılmıştır. Etik kavramı ve psikolojik danışmanlık mesleğinin etik kurallarını incelemek amacıyla Amerikan Psikolojik Danışmanlar Birliği (ACA, American Counseling Association), Amerikan Okul Danışmanları Birliği (ASCA, American School Counseling Association), Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği etik yaklaşım ve kodları ele alınmıştır. Etik ikilemler açıklanmış ve araştırmacıların gizlilik, ikili-çoklu ilişkiler ve yetkinlik üzerine çalışmalar yaptığına ulaşılarak bu kavramlar üzerinde durulmuştur. Araştırmacıların etik ikilemlerin çözümüne yönelik geliştirdiği etik karar verme modelleri incelenmiştir. Son olarak çalışma ile ilgili sonuç ve öneriler belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik danışmanlık, etik, etik karar verme.

**A REVIEW ON THE CONCEPTS OF PSYCHOLOGICAL COUNSELING, ETHICS AND
ETHICAL DECISION MAKING****ABSTRACT**

In this study, a review study was conducted about concepts of psychological counseling, ethics and ethical decision making. In order to examine the concept of ethics and ethical rules of the psychological counseling profession, the ethical approaches and codes of the American Counseling Association (ACA), American School Counseling Association (ASCA), Turkish Psychological Counseling and Guidance Association are handled. Ethical dilemmas are explained and it is emphasized that researchers have done studies about confidentiality, bilateral-multiple relationships, competence and emphasized on these concepts. Ethical decision making models are examined that researchers are developed solutions for ethical dilemmas. Finally, the results and suggestions are indicated.

Keywords: Psychological counseling, ethics, ethical decision making.

1. GİRİŞ

Profesyonel olarak psikolojik danışmanlık mesleği 1997 yılında “Ruh sağlığı, psikoloji ve gelişim ilkelerinin; bilişsel, duyuşsal, davranışsal ve etkileşimsel müdahale stratejileri aracılığıyla, bireyin iyi oluşu, kişisel ve mesleki gelişimi ile patoloji konularını ele alacak şekilde uygulanması” olarak

¹ Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı. Orcid: 0000-0003-1957-7451 esiinerdogann@gmail.com

² Kırıkkale Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı. Orcid: 0000-0001-6544-3302 sevda.aslan@gmail.com

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Amerikan Psikolojik Danışma Derneği (APDD) tarafından tanımlanmıştır. Psikolojik danışma sürecinde bireyde değişim ve süreçten yarar sağlama amaçlanmaktadır (Hackney ve Cormier, 2008).

Psikolojik danışmada psikolojik danışman önemli bir terapötik güçtür (Voltan Acar, 2012:76). Mesleki açıdan yetkinlik, temel mesleki değerlerin farkında olmak, danışanın yararını düşünmek psikolojik danışmanın sahip olması gereken özelliklerdendir (Türk PDR-DER, 2021:6). Etkili bir psikolojik danışman kişisel farkındalık ve anlayış, psikolojik bakımdan sağlıklı olma, etnik köken ve kültürel unsurların kendisi ve başkaları üzerindeki etkilerini anlama ve bunlara karşı duyarlı olma gibi özelliklere sahip olmalıdır. Aynı zamanda açık fikirli olma, nesnel olma, yetkin olma, güvenilir olma, kişiler arası ilişkilerde çekici olma gibi özelliklere de sahip olmalıdır (Hackney ve Cormier, 2008:13). Etkili psikolojik danışman özellikleri aşağıda sıralanmıştır (Türk PDR-DER, 2021:6,7).

1. Ruhsal yönden sağlıklı, gereksinimleri ve yeterliliklerinin farkında olmalıdır.
2. Öz bakıma sahip olmalıdır.
3. Alanda teorik ve uygulama olarak yeterli olmalıdır.
4. Bütüncül bakış açısına sahip olmalıdır.
5. Kendini geliştirebilmeli ve yenileyebilmelidir.
6. Yaptığı çalışmalarda şeffaf ve açık olmalıdır.
7. Danışanına ve topluma yol gösteren nitelikte olmalıdır. Liderlik özelliklerini bulundurmalıdır.
8. Danışanın özerkliğine saygı duymalıdır.
9. Danışanın iyiliğini önemsemeli etik ve kültüre duyarlı olmalıdır.
10. Adil ve eşit hizmette bulunmalıdır.

Psikolojik danışmanın danışanın çıkarını ve iyiliğini gözetmesi etik kurallara uygun sorumlu olduğu bir davranıştır (İkiz ve Totan, 2014:271). Psikolojik danışman kendi değerlerinin ve mesleki değerlerin farkında olmalıdır. Danışanlarıyla yaşanan değer çatışmalarında değer aktarımı yapmamaları bu konuda farkındalık geliştirmeleri ve etik kodlara başvurmaları gerekmektedir. Etik kurallara uygun olmak, kişisel değerler ve mesleki değerleri gözetmek psikolojik danışmanın etkililiğini belirlemektedir (Türk PDR-DER, 2021).

Psikolojik danışma bir süreçtir. Bu süreçte psikolojik danışmanın hem kişisel hem de mesleki açıdan sorumlulukları bulunmaktadır. Kişisel olarak farkındalığının yüksek olması, mesleki yetkinlik düzeyinin yüksek olması ve mesleki etik ilke ve standartları benimsemesi sürecin etkililiğini artırmaktadır. Bu çalışmanın amacı psikolojik danışmanlık, etik, etik ikilem ve etik karar verme kavramlarını, alanyazında belirtilen açıklamalar ışığında derleyerek ortaya koymaktır. Bu üç

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

kavramın nasıl açıklandığını ortaya koymak ve bu konularda yapılan bazı araştırmaları derleyerek aktarmak amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu çalışma nitel araştırma yöntemine dayanmakta olup alanyazında konu ile ilgili açıklanan kavramlar doküman analizi tekniği ile toplanarak bir derleme şeklinde sunulmuştur. Doküman analizi tekniği, belli bir amaca yönelik kaynakları bulma, okuma, not alma süreçlerini içermektedir (Karasar, 2005).

3. ETİK

Doğru eylemler ortaya çıkarmak için belirli kültürel ve dini standartları ölçüt olarak geliştirilen, eylemi doğru ya da yanlış olarak ifade etmeye yarayan değerler sistemi ahlak olarak tanımlanmaktadır (Bond, 2017: 8). Genel olarak ahlak kelimesi ile etik kelimesi aynı anlamda kullanılsa da bu iki kavram birbirinden farklıdır (Altinkurt ve Yılmaz, 2011:114). Ahlak kültüre özgü değerlere yönelirken etik çoğunlukla evrensel ahlaki değerlere yönelir (Bond, 2017:8). Etik, felsefi anlamda bireyin davranışlarının değerlendirilmesini inceler. Yanlışığını doğruluğunu araştırırken olması gereken üzerinde durur. Etik duyarlılığın artması meslekleri etik ilkeleri oluşturma üzerinde çalışmaya yapmaya itmiştir. Mesleki kurumlar ve kuruluşlar ilkeler yayınlamaya üyelerinin uygulamalarına standartlar getirmiştir. Etik ilke ve standartlarla üyelerini korumak ve denetlemek amacıyla olmuşlardır (Taşdan ve Yalçın, 2007). Etik kuralları bilmek, bu kurallara uygun davranmak, güçlü bir mesleki kimliğe ulaşmayı sağlamaktadır (Gümüş ve Gümüş, 2020: 1). Bir meslekte etik ilkelere göre hareket edilmesi toplumun da etik standartları benimsemesi açısından olumlu değerlendirilmektedir (Erdirençelebi ve Filizöz, 2019).

Bir meslek gurubunun ortaya çıkması etik kuralların da oluşmasını sağlamaktadır (Oktay ve Oktay, 2018:108). Alan bilgisi, genel kültürü ve formasyonu olan meslek üyelerinin; hizmet alanlarında, mesleki konularda ilgili yerlere ve diğer meslek üyelerine karşı tutumlarını belirleyen ilke ve standartlar meslek etiğini oluşturmaktadır (Türk PDR-DER, 2021:9). Meslek üyelerinin bağlı oldukları dernekler, denetleme ve standart oluşturma amacıyla etik ilkelerle ilişkili etik kodları oluşturmaktadırlar (Arslan, Karataş ve Dostuoğlu, 2019:87). Türk Psikiyatri Derneği 2002 yılında, Türk Psikologlar Derneği ise 2004 yılında etik kodlarını yayınlamışlardır (Çetinkaya Yıldız, 2019:1473). Psikolojik danışma ve rehberlik alanında etik ilkeler öncelikle Amerikan Psikolojik Danışma Derneği (ACA) tarafından ortaya konulmuştur. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik alanında çalışanlar için etik ilkeler kitapçığı Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (Türk PDR-DER) tarafından 1995 yılında hazırlanmış ve yayımlanmıştır (Taşdan ve Yalçın, 2007:100).

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

2006 yılında Türk PDR Derneği etik kodları revize etmiştir (Çetinkaya Yıldız, 2019:1473). Etik ilkeler okul psikolojik danışmanlarıyla birlikte tüm ruh sağlığı çalışanlarının uygulamalarını içermektedir (Taşdan ve Yalçın, 2007:100). Amerikan Psikolojik Danışmanlar Birliği (ACA, American Counseling Association) ve Amerikan Okul Danışmanları Birliğinin (ASCA, American School Counseling Association) etik yaklaşım ve kodları Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği tarafından yayınlanan temel standartlara referans olurken Türk PDR alan bilgisi ve uygulamalarına da referans olmaktadır (İkiz, Sevinç, Kaval, Yeğintürk ve Kalen, 2017:224,225). Türk PDR Derneği'nin etik ilkeler kitapçığında başlıca etik ilkeler: yetkinlik, dürüstlük, duyarlı ve saygılı olmak, bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık, toplumsal sorumluluk, mesleki ve bilimsel sorumluluk sahibi olmak olarak sıralanmaktadır (Çetinkaya Yıldız, 2019:1473). Siviş-Çetinkaya (2014) çalışmasında Amerikan Psikolojik Danışma Derneği'nin (APDD) etik kodlarının Türk PDR Derneği'ne göre kapsamının geniş, açıklamalarının daha açıklayıcı olduğunu belirtmiştir. Etik kod sayılarının da benzer olmadığına çalışmasında yer vermiştir. Ruh sağlığı dernekleri hem meslek yasasının çıkması hem de etik konusundaki ihtiyaçları karşılamak için çalışmalarına devam etmektedirler. Mevcut etik kodlar tüm dünyada ve Türkiye'de ihtiyaca istinaden oluşturulmuştur ve bundan sonra oluşacak kodlara etik ikilemler içeren durumlar meslek örgütlerine ya da mahkemelere yansdııkça çeşitlenecektir (Çetinkaya Yıldız, 2019). Psikolojik danışma alanının hızla gelişmesi ihtiyaç duyulan bir alan hâline gelmesi bazı yanlış uygulama ve etik sorunları da beraberinde getirmektedir (Bond, 2017: 13). Ayrıca ruh sağlığı yasasının eksikliği hizmetlerin sunulmasında sıkıntılara ve belirsizliklere yol açmaktadır (Çetinkaya Yıldız, 2019:1473). Bu sıkıntı ve belirsizlikleri giderebilmek, değişen dünya koşullarına uyum sağlayabilmek amacıyla Türk PDR derneği tarafından güncel etik kodları içeren Türk Psikolojik Danışma Etik Kodları kitabı 2021'de yayınlanmıştır.

Etik ilkelerin temelinde bulunan ahlaki ilkeler aşağıda sıralanmıştır (Corey, Corey, Corey ve Callanan, 2015).

1. Özerklik: Danışanın kendi yönünü bağımsız bir şekilde belirleme davranışıdır.
2. Zarar vermeme: İstemli ya da istemsiz bir başkasına zarar verecek davranışlardan kaçınmayı ifade etmektedir.
3. Adalet: Bireysel farklılıklara bakılmadan herkesin eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini ifade etmektedir.
4. Sadakat: Bireylerle kurulan ilişkiyi kötüye kullanmamayı ifade etmektedir.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Ahlaki ilkelerin yanı sıra temel erdemlerin sunduğu görüşler de etik ilkelerin ortaya çıkmasında önemli olmaktadır. Bu açıdan ahlaki ilkeler ve etik ilkelerin eşdeğerde ağırlığı olduğu söylenebilir. Bu doğrultuda bazı temel erdemler aşağıda sıralanmıştır (Gümüş ve Gümüş, 2020).

1. İhtiyatlılık: Ortaya çıkan davranışın muhtemel sonuçlarını düşünme, buna göre hareket etme, diğer birey için en iyisini düşünme, etik ilke veya kuralların uygun olanını seçme olarak ifade edilmektedir.
2. Dürüstlük: Genelin iyiliğini düşünerek hizmet etme, yanlış amaçlarla yanlış davranışlarda bulunmama olarak ifade edilmektedir.
3. Saygılı olma: İnsanın özel bir dikkate ve saygıya değer olduğunu kabul etme olarak ifade edilmektedir.
4. İyilikseverlik: Bireyin iyiliğini isteme olarak ifade edilmektedir.

Türk PDR-DER (2006) etik kurallar kitapçığında temel ilkeler olarak ilk bölümde yetkinlik, dürüstlük, duyarlılık ve hoşgörü, bireysel ve kültürel farklılıklara duyarlılık, toplumsal sorumluluk, mesleki sorumluluk yer almaktadır. İkinci bölümde özerklik, zarar vermeme yararına olma ve adalet, sadakat ilkeleri yer almaktadır. Etik ilkeler başlığından sonra etik standartlar başlığı gelmektedir. Başlık ve altındaki maddeler şu şekildedir:

1. Genel standartlar:

- a) yetkinlik sınırları
- b) uzmanlıkta gelişme
- c) bireysel farklılıklar
- d) başkalarına saygı
- d) ücret
- e) duygusal ve cinsel taciz
- f) başkalarına zarar vermemek
- g) profesyonel kimlik

2. Psikolojik Danışma İlişkileri: Bireyle ve grupla psikolojik danışma ilişkisine yönelik yer almaktadır.
3. Ölçme ve değerlendirme: Test ve test dışı tekniklere yönelik kurallar yer almaktadır.
4. Araştırma ve Yayın: Araştırma ve yayına yönelik kurallar yer almaktadır.
5. Konsültasyon: Müşavirlik hizmetine yönelik kurallar yer almaktadır.
6. Mesleğe hazırlık: Psikolojik danışmanların eğitimcilerine yönelik kurallar yer almaktadır.

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

7. Özel Çalışma: Doktora düzeyindeki psikolojik danışmanların psikolojik danışma hizmetlerine yönelik kurallar yer almaktadır.
8. Personel Yönetimi: Yönetici konumundaki psikolojik danışmanlara yönelik kurallar yer almaktadır.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2006) Amerikan Psikolojik Danışma Derneği'nin etik kurallarını referans göstermiştir. ACA (2014) giriş bölümünde temel ilkeler olan özerklik, zarar vermeme, faydalı olma, adalet, sadakat, dürüstlük ile birlikte kuralların amaçları yer almaktadır. Etik kodlar dokuz başlıkta şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Psikolojik danışma ilişkisi
2. Gizlilik
3. Mesleki sorumluluk
4. Diğer ruh sağlığı uzmanları ile ilişkiler
5. Ölçme ve değerlendirme
6. Süpervizyon, eğitim ve öğretim
7. Araştırma ve yayın
8. Uzaktan psikolojik danışma, teknoloji ve sosyal medya
9. Etik sorunların çözümü

Psikolojik danışma süreci ve danışan-psikolojik danışman ilişkisinin sağlıklı olması için etik ilkelerin benimsenmesi önemli olmaktadır. Bu sebeple psikolojik danışmanların eğitimleri süresince öncelikle farkındalıklarını artırmaları, etik ilke ve değerleri içselleştirerek profesyonel kimliklerini özümsemeleri ve gereken kaynaklardan yararlanmaları gerekmektedir (Üzar Özçetin ve Yalçın, 2015:133). Meslek standartları düşük olan psikolojik danışmanlar sayıca çok az olmasına rağmen, danışanlara ve psikolojik danışmanlık mesleğine zarar vericidirler (Bond, 2017: 17).

Koocher ve Keith-Spiegel (2008) etik olmayan meslek üyelerini aşağıdaki gibi ele almaktadır.

1. Etik standartlarda yetersiz olma
2. Uygulama alanının dışına çıkma
3. Danışanın ihtiyacına karşı duyarsız olma
4. Danışanları çıkarları doğrultusunda istismar etme
5. Sorumsuz davranış gösterme
6. Algılanan zarar karşısında zararlı yanıt verme
7. Tükenmişlik yaşama
8. Sınır koymada yetersizlik

9. Bencil düşünme
10. Dikkat kaybı sebebiyle hata yapma.

Etik ilke ve standartlar, meslek üyelerinin hizmet verirken nasıl davranmaları gerektiğini düzenlemektedir. Psikolojik danışmanların yardım hizmeti sağlaması, mesleki etik ilke ve standartlara uygun davranılmasını önemli hâle getirmektedir. Dolayısıyla mesleki etik ilke ve standartların eğitim sürecinden itibaren benimsenmesi gerekmektedir.

4. ETİK İKİLEMLER

Danışan için hangi kararın doğru olacağı yönünde karar verememe, seçenekler arasında çatışma yaşama durumuna etik ikilem denilmektedir (Bond, 2017:271). Mesleğin standart bir biçimde icra edilebilmesi için ilkeler, kurallar, standartlar, yasalar belirlenmiştir. Tüm bunlar hizmet verirken kılavuz niteliğinde olmaktadır. Bazı durumlarda bu kaynaklar birbiriyle çelişebilmektedir. Karar verilmesi gerektiğinde ise birden fazla doğrunun olması, ilke ve standartların birbiriyle çelişmesi, ahlaki olanla etik olanın örtüşmemesi, ilke ve standartların uygulanışında zorluklar yaşanması etik ikilem yaşanmasına sebep olabilmektedir (Türk PDR-DER, 2021:108).

Etik ikilemler çoğunlukla aşağıda sıralanan kaynaklardan meydana gelmektedir (Bond, 2017).

1. Psikolojik danışmanın kişisel etik ve değerleri: Profesyonel olarak üstlenilen roller, kişisel etik ile mesleki role uygunluk arasında bir ikilem yaratabilmektedir. Bir ilişkide etik olarak değerlendirilen farklı bir ilişkide etik olarak değerlendirilemeyebilir. Bu ayırımı kişisel değerler ile mesleki değerler arasındaki tutarlılığı etkilemektedir. Bu nedenle danışmanların etik sorumluluğu hem kişisel hem mesleki olmalıdır.
2. Mesleki kurallar: Meslek alanının kendine özgü kural ve ilkeleri vardır. Meslek kuralları psikolojik danışmanın esas alacağı ilk kaynaktır.
3. Kurumun politikası: Özel ya da devlet kurumunda çalışmak, çalışılan yerin politikalarını takip etmeyi gerektirmektedir. Bazı durumlarda kurumun politikası mesleki etik ilkeler ve standartlarla çatışma yaratabilmektedir. Örneğin birçok kurum danışan gizliliğinden ziyade çocuğu koruma politikası geliştirmektedir.
4. Ahlak felsefesi: İyi ve kötünün ortaya çıkışını belirlemek, etik ikilemin sonuçlarını sorgulamak amacıyla mantıksal muhakemeyi kullanmaktır.
5. Danışma yaklaşımları: Danışan odaklı yaklaşım uyum, empati, koşulsuz kabul gibi koşullar sunmaktadır. Danışanın özerkliğini, özgürlüğünü savunmaktadır. Özerklik etiğine dayanarak

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

psikolojik danışmanın doğrudan etkisini kısıtlamaktadır. Psikodinamik yaklaşımda ise psikolojik danışman danışanın sıkıntısını hafifletmek, danışanın faydasına olanı değerlendirmek amacıyla refah etiğine dayanarak kendi uzmanlığını kullanmaktadır. Danışan merkezli model ve transaksiyonel analiz gibi içgörüyü erişme konusunda iyimser olan yaklaşımlar özerklik etiğini vurgularlar. Bilişsel davranışçı yaklaşım bilgiye yönelik inançların dikkate alınması, kısıtlı kaynaklarla daha fazla sayıda insana yarar sağlama gibi sebeplerle oluşturulmuştur. Danışma yaklaşımlarına bakıldığında bu değerler her ne kadar savunulabilir olsa da bu değerleri sorgulamadan almak mantıklı olmayabilir.

6. Hukuki kurallar: Bu kurallar psikolojik danışmanlık uygulamaları ile çoğunlukla uyumludur ve hukuki bilgiye sahip bir psikolojik danışman hak ve sorumlulukları için yasaları kullanmaktadır.

Etik ikilemlerin kaynağını fark etmek çözümüne yönelik adım atmayı kolaylaştırmaktadır. Kaynaklar bir ya da birden fazla seçeneği kapsayabilmektedir. Bu sebeple çözüme yönelik doğru bir adım atabilmek için etik ikilemin kaynağına ulaşmaya çalışmak gerekmektedir.

Literatüre bakıldığında psikolojik danışma ve rehberlik alanında etik ve etik ikilemler hakkında yapılan çalışma sayısının az olduğu görülmektedir. Çalışmalara bakıldığında etik ikilemler ilgili yapılan çalışmaların gizlilik (Akfert, 2012; Çetinkaya, 2014; 2015; İkiz, Otlu ve Arslan, 2017; İkiz Sevinç, Kaval, Yeğintürk ve Kalen, 2017; İkiz, Şensoy, Balkan ve Akıman, 2017; Lehr, Lehr ve Sumarah, 2007; Yam, 2017; Çetinkaya Yıldız, 2019), ikili ilişkiler (Hardal, 2011; İkiz, Şensoy, Balkan ve Akıman, 2017; Arslan ve Sommers-Flanagan, 2018a) ve yetkinlik (Akfert, 2012; Arslan ve Sommers-Flanagan, 2018b; Camadan, 2018; Lehr, Lehr ve Sumarah, 2007) üzerine olduğu görülmektedir.

4.1. Gizlilik

Psikolojik danışmanlar ve danışanları arasındaki gizlilik, mesleki bir yükümlülüktür. Gizlilik, danışana ve onun mahremiyetine saygı duymaktır. Psikolojik danışma sırasındaki bilgiyi korumak, psikolojik danışmanın yükümlülüğü ile ilgili etik bir ilkedir. Başarılı bir psikolojik danışmada güven, gizlilik neticesinde oluşmaktadır. Danışanların çoğu da psikolojik danışmandan öncelikle gizliliği beklemektedir (Çetinkaya Yıldız, 2019:1474). Gizliliğin sağlanması psikolojik danışman ile danışan arasındaki terapötik ilişkinin başlaması, sürdürülmesi, sonlandırılması ve daha sonrası için gerekmektedir. Danışan psikolojik danışmanın paylaştıklarını koruyup saklayacağına inancını kaybettiğinde güven ve danışma sürecinin başarısı zedelenecektir (Camadan, 2018:79). Danışanın gizliliğini korumak etik bir önceliktir (Bond, 2017:182). ABD’de 1319 psikoloğun katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada etik ikilemler incelenmiş ve gizliliğin en önemli etik ikilem olduğunu belirtilmiştir (Pope ve Vetter, 1992). Gelişen teknolojiyle birlikte psikolojik danışma ortamının

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

kullanımı ve verilerin sanal ortamda yayılmasının daha kolay olması sebebiyle günümüzde gizliliğin korunması problemlili hale gelebilmektedir (Çetinkaya Yıldız, 2019:1474). Psikolojik danışmanlar danışanlarına ait bilgileri ve bu bilgilerin kayıtlarını saklamaları gerekmektedir. Ayrıca danışanlarının mahremiyetlerine saygı duymaları gerekmektedir. Psikolojik danışmanlar yalnızca danışma sürecine katkı sağlayacağını düşündüklerinde danışanlarından özel bilgi talebinde bulunabilmektedirler (Çetinkaya, 2020). Ön görüşmede danışan gizlilikle ilgili bilgilendirilmelidir. “Başlangıçta ve psikolojik danışma sürecinde, psikolojik danışmanlar, danışanlarını gizliliğin sınırlılıkları ve gizliliğin ihlal edilmesi gereken durumlar hakkında bilgilendirirler” (ACA, 2014). Danışanın bilgilerinin paylaşılmasına izin vermesi, yasanın gizlilik hakkında baskın olacak dengeleyici faktörünün olması, yasal olarak zorunlu bir durumun oluşması gizliliğin istisnai durumlarıdır (Bond, 2017: 186). Yasalar sebebiyle bilgi alınması gerektiğinde yalnızca danışanın onayının alındığı bilgiler ilgili kurum/ kuruluşlara açıklanabilmektedir (Herlihy ve Corey, 2015). Kamu yararı dengesi bireyin isteklerine uygun olmadığında ya da iznini almak mümkün olmadığında uygulanmaktadır. Ortada ciddi bir suç olması durumunda da gizlilik ihlal edilmektedir. Birden fazla psikolojik danışmanın yer aldığı kurumlarda bazı vakalar sıkı bir gizlilik temelinde ekip arasında paylaşılabilir. Danışanın özerkliğine saygı gösterilerek izin verme fırsatının olduğu danışana bildirilmektedir. Gizlilik danışanların danışma almaktan kaçınmalarını sağlamak ve psikolojik danışmayı etkili hâle getiren bir öncelik olmaktadır (Bond, 2017: 191). Ön görüşmeden itibaren psikolojik danışman danışanla arasındaki ilişkiyi yapılandırmakta ve güven ilişkisini oluşturmaya çalışmaktadır. Bilgilendirilmiş onay formuyla danışanı gizlilik konusunda bilgilendirerek onayını almaktadır (ACA, 2014). Zorunlu nedenlerden dolayı bilgilerin gizliliğinin ihlal edilebileceği ve yasal gelişmelerle istisnaların oluşacağı durumlarda danışan bilgilendirilmektedir (Türk PDR-DER, 2021:34,35).

Yardım alan kişiyle yardım veren arasındaki güven temelli ilişki psikolojik yardım meslekleri için bilgilendirilmiş onayı önemli kılmaktadır. Güvenin önemli olduğu psikolojik danışma ilişkisinde bilgilendirilmiş onay doğru ve yeterli olmalıdır (Gümüş ve Gümüş, 2020). Bilgilendirilmiş onayın alınması danışanın hak ve sorumluluklarını bilmesi ve sürece aktif katılmasını sağlamaktadır. Bilgilendirilmiş onay psikolojik danışmanlar ve danışanların aynı fikirde olduklarını beyan eder (Türk PDR-DER, 2021). Bilgilendirilmiş onay psikolojik danışmanın amaçlarını, olası risk ve sınırlılıkları, uygulanacak prosedürü, psikolojik danışmanın niteliklerini ve eğitimlerini, danışmadaki gizliliği, kayıtların korunmasını ve ücretini içermektedir (Welfel, 2012).

4.2. İkili-Çoklu İlişkiler ve Cinsel İlişki

Çoklu ilişki psikolojik danışmanla danışan arasında danışma ilişkisinden farklı bir rol oluştuğunda ortaya çıkmaktadır. Roller eş zamanlı ya da sıralı oluşabilmektedir (Herlihy ve Corey, 2015). Bu roller şu şekilde sıralanabilmektedir (Türk PDR-DER, 2021:56,57).

1. Psikolojik danışmanın danışanı ya da yakınıyla eşzamanlı rol içerisinde bulunduğu çoklu ilişkiler. Örneğin, ticaret.
2. Danışan ya da yakınıyla ardışık rol içerisinde bulunduğu ilişkiler. Örneğin, psikolojik hizmet karşılığında danışandan hizmet almak.
3. Tesadüfi gelişen ilişkiler. Örneğin, spor salonunda rastlantısal karşılaşma.
4. İki tarafında isteği dışında gelişen ilişkiler. Örneğin, kulüp üyeliği.
5. Profesyonel rollerde bulunmaktan kaynaklanan ilişkiler. Örneğin, süpervizör ve psikolojik danışman rollerinin aynı anda oluşması.

Sınır ihlali oluşabilecek, objektifliğe zarar verecek, sömürüye istismara yol açacak tüm çoklu rollerden psikolojik danışmanın kaçınması gerekmektedir. Farkında olmadan girilen çoklu ilişkinin etik ilkelere uygun olarak çözümlenmesi gerekmektedir (Türk PDR-DER, 2021). Okul psikolojik danışmanları ile yürütülen bir çalışmada, okullarda yapmaları istenen bazı işler (müdür yardımcılara yardım etme, disiplin kurulunda bulunma, yazışma işlerini yapma, gözetmenlik yapma vb.) sebebiyle psikolojik danışmanlar çoklu ilişkiler kurmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir (Erdur-Baker ve Çetinkaya, 2007). Oluşan bu gibi durumlarda psikolojik danışmanın olabildiğince bu durumdan uzaklaşması gerekmektedir. Çoklu ilişkinin kaçınılmaz olduğu durumda danışana karşı hassas sınırlar koymak gerekmektedir. (Türk PDR-DER, 2021:58).

Danışanla cinsel ilişki en sömürücü ve zarar verici çoklu ilişkilerdendir. Cinsel ilişki güvene ihanet anlamına gelmektedir. Cinsel temastan uzak durulmasına ilişkin istisnai bir durum söz konusu değildir. Cinsel birliktelik psikolojik danışma bittikten 2 yıl sonra belirli ölçütler altında yaşanabilmektedir (Nagy, 2019: 190). Ölçütler aşağıda sıralanmaktadır.

1. Danışmanın bitişinden itibaren geçen süre (en az 2 yıl)
2. Danışmanın bitirilme koşulları (romantik ilişkiye ortam hazırlamak amacıyla aniden bitirilmemelidir)
3. Danışanın kişisel geçmişi (cinsel taciz, ensest ilişki gibi sınır ihlalleri)
4. Danışanın zihinsel durumu

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

5. Danışanın üzerindeki olumsuz etki olasılığı (zarar görmeyeceği net bir şekilde ortaya konulabilmelidir)

6. Danışma esnasındayken psikolojik danışmanın cinsel ilişkiye davet edici tavırları (psikolojik danışman, danışma sırasında cinsel ilişkiye ortam hazırladı mı?) (Nagy, 2019: 192).

Danışanına karşı cinsel çekim hissetmek etik olmayan bir durum değildir, ama psikolojik danışmanın bunu fark etmesi ve yeterli düzeyde ele alması etik bir sorumluluktur. Süpervizyon almak, meslektaşlardan yardım almak ya da psikoterapi almak bu sorunu çözmeye yardımcı olabilmektedir (Pope ve Vasquez, 2016: 254). Danışana karşı cinsel çekim hissetmenin oldukça yaygın bir durum olduğunu bilmek gerekmektedir. Cinsel çekim hissetmenin etik dışı olmadığını bilmek, fakat oluşan durumu hızla çözümlenmek ve farkındalığı artırmak gerekmektedir. Böyle durumlarda meslektaşlardan yardım istemek, süpervizyon almak ya da psikoterapiye başlamak faydalı olmaktadır. Lisans ve yüksek lisans sürecinde ruh sağlığı alanında hizmet verecek kişilerin bu konuda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Böylece cinsel çekim ve ilişkiler konusunda bilgi edinmek ve bunun tartışılacağı bir ortam yaratmak ileride yaşanabilecek durumlar açısından yarar sağlayıcı olacaktır. Cinsellik kapsamındaki etik dışı davranışların neler olduğunun ruh sağlığı alanında hizmet verecek kişilere aktarılması gerekmektedir. Ruh sağlığı alanında hizmet verecek kişilerin bu durumlarda neler yapmaları gerektiği danışanlar tarafından yapılabilecek kötü niyetli suçlamalara karşı kendilerini nasıl savunacakları, kısacası tüm ruh sağlığı çalışanı yetiştiren bölümlerin etik kurallar konusunda bilinçlilik sağlamaları gerekmektedir (Oktay ve Oktay, 2018).

4.3.Yetkinlik

Etik eylemler özellikle yetkinlikle ilişkilendirilmektedir. Psikolojik danışmanın süpervizyon olarak devam ettirdiği eğitimler, çoğunlukla yetkinliğin gerekliliklerini oluşturmaktadır (Pope ve Vasquez, 2016:70). Bu yeterlilikler hakkında danışana bilgi vermek ve yasal çerçevede hizmet vermek gerekmektedir (Gümüş ve Gümüş, 2020:45). Teknolojik gelişmeler psikolojik danışma sunma yollarını genişletmektedir. Bu durum profesyonel bilgi ve becerileri artırmayı ve sürekli bir ilerleme hâlini ortaya çıkarmaktadır (Bond, 2017:140). Ön yargılara sahip olunan bir kişi ya da grupta çalışmak yanlı davranmaya yol açıyorsa bu konu hakkında meslektaşla danışmak, eğitim ve kurslara katılmak, psikolojik danışma almak, okumalar yapmak yetkinliğin iyileştirilmesini sağlamaktadır (Nagy, 2019:81,82). Yetkinlik sınırları ise psikolojik danışmanların, sadece aldıkları eğitim doğrultusunda profesyonel bir biçimde uzman oldukları alanda hareket edebilmelerini, yeni alanlardaysa bu konudaki yetkin kişilerden gördükleri eğitim sonrasında hizmet verebilmelerini içermektedir (Bond, 2017:138). Psikolojik danışmanın yetkinliğinin dışına çıkması, danışana zarar

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

verebilmesi sebebiyle etik bir ihlaldir (Arslan, Karataş ve Dostuoğlu, 2019:96). Kolay Akfert (2012) tarafından yapılan araştırmada akademisyenlerin uzmanlıkları dışındaki alanlarda ders vermek zorunda kaldıklarında, okullarda çalışan psikolojik danışmanların ise yönetici ve ailelerin yetkinliklerinin dışındaki beklentileri karşısında etik ikilem yaşadıkları tespit edilmiştir.

5. ETİK KARAR VERME ve KARAR VERME MODELLERİ

Psikolojik danışmanların çözülmesi zor etik ikilemlerle karşı karşıya kalmaları durumunda etik karar verme sürecine girmeleri beklenmektedir. Etik karar vermek bir süreçtir ve mevcut kaynaklara başvurmak gerekmektedir. Etkili karar alabilmek için etik karar verme modelleri bulunmaktadır. Karar verme modellerinin kullanılması etik ihlalin önlenmesi için önem taşımaktadır (Türk PDR-DER, 2021). Psikolojik danışmanların etik karar alma süreci etik kodların kendisinden daha önemli bir hale gelmiştir ve bu sebeple etik karar alma modellerini öğrenip takip etmek önerilmektedir (Luke, Goodrich ve Gilbride, 2013). Bazı önemli etik karar verme modellerinin basamakları şu şekildedir.

Forester-Miller ve Davis (1996); Psikolojik danışmanlar genellikle sağlam etik karar verme yeteneği gerektiren durumlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Zor bir etik ikilemle karşı karşıya kalındığında bu zorluğun üstesinden gelmede yardımcı olmak için, yazarlar, bir çerçeve olarak etik karar verme modelini geliştirmiştir. Bu model, profesyonellerin etik konuları ele alırken kullanabilecekleri bir model sunmaktadır. Adımları aşağıdaki gibidir.

1. Problemi tanımlama
2. Etik kodlara başvurma
3. İkilemin boyutlarını belirleme
4. Eylemin olası yönünü belirleme
5. Seçeneklerin olası sonuçlarını belirleme
6. Bir eylemi seçme ve eylemin yönünü değerlendirme
7. Eylemin planını oluşturma

Corey, Corey, Corey ve Callanan (2015); Model, psikolojik danışmanın sorunu tanımlamasına, etiği incelemesine, meslektaşlarıyla istişare etmesine ve son olarak en iyi eylem planına karar vermesine rehberlik eden sekiz adımlı harita sunmaktadır.

1. Problemi fark etme
2. Potansiyel problemi fark etme
3. Etik kodları inceleme

4. Yasaları inceleme
5. Konsültasyon desteğinden yararlanma
6. Uygun olan eylemi inceleme
7. Kararların sonuçlarını inceleme
8. En uygun kararı inceleme

Freeman (2000); Model etik ikileme neden olan problemi belirleme ve karar vermeye yardımcı olabilecek ilkeler barındıran aşağıdaki gibi dokuz adımlı bir harita sunmaktadır.

1. Problemi belirleme ve tanımlama
2. Tanımlanan problemle ilgili etik kodları ve yasaları inceleme
3. Etik ilkeleri inceleme
4. Birden fazla etik ilke varsa, hiyerarşik bir sıralama oluşturma
5. Olması gereken işlemleri belirleme
6. Gereken eylemi gerekçelendirerek belirleme
7. Seçilen eylemi inceleme
8. Eylem planını belirleme
9. Karar ve eylemi uygulama

Welfel (2006); Psikolojik danışmanlar temele dayalı bir karara varmak için sezgiden daha yeterli bilgiye sahip olmalıdırlar. Etik standartlar, yasalar, literatür, meslektaş bilgisi süreci profesyonel yürütmeye yardımcı olmaktadır. Model etik karar vermek için aşağıdaki gibi on adımlı bir harita sunmaktadır.

1. Etik ikilemi fark etme
2. Tarafları belirleme
3. Problemi ve seçenekleri belirleme
4. Etik standartlar ve yasaları inceleme
5. Literatür tarama
6. Kuramları inceleme
7. Meslektaş görüşüne başvurma
8. Karar verme
9. İlgili kişileri bilgilendirme
10. Seçilen eylemi dikkatle inceleme

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

Karar verme modellerine bakıldığında, büyük ölçüde birbirlerine benzer basamakları içermektedirler. Yeni bir model ortaya atmak amacıyla değil, ortak yönlerini bütün içinde görmek amacıyla yedi basamaklı bir model oluşturulmuştur (Gümüş ve Gümüş, 2020: 183).

1. Adım: Problemi tanımlama ve ilgili tarafları belirleme: Karşılaşılan etik ikilemin ana öğelerinin tanımının yapılmasıdır (Gümüş ve Gümüş, 2020: 183).
2. Adım: Etik ikilemin merkezi sorunları ve seçeneklerini belirleme: Bu aşamada psikolojik danışmanın duyguları üzerine odaklanılmaktadır. Korku, kendinden şüphe duyma, hayal kırıklığı veya ezici bir sorumluluk duygusu gibi duygular ikilemin kaynağına ulaşmada engelleyici olabilmektedir. Psikolojik danışmanın duygularının farkında olması durumu objektif değerlendirmeye yardımcı olmaktadır (Herlihy ve Corey, 2006: 21).
3. Adım: Etik standart, ilkelere, yasal konulara, meslektaş görüşlerine, literatüre bakma: Bu aşamada amaç olası çözüm yollarına yönelik etik ikilem hakkında bilgileri genişletmektir (Bond, 2017: 274). Etik kuralların sorunla doğrudan veya dolaylı ilgisi olup olmadığını, uygulandığında belirsizlik oluşturup oluşturmadığını, ikilem yaratıp yaratmadığını belirlemek için etik kuralları gözden geçirmek gerekmektedir. Yasal kuralların etik davranışı destekleyip desteklemediğini belirlemek için de yasal kuralları gözden geçirmek gerekmektedir. Sorun üzerinde düşünmek için araştırma ve kuramları incelemek faydalı olmaktadır (Pope ve Vasquez, 2016: 137).
4. Adım: Danışanı karar verme sürecine katma ve ulaşılmak istenen sonuçları tanımlama: Danışanın ihtiyaçları, öncelikleri için danışanla işbirliği yapmak, karar verme sürecini onaylanabilir hâle getirmektedir. Bu sayede sürecin başarısızlığa uğraması engellenebilmektedir (Gümüş ve Gümüş, 2020: 191).
5. Adım: Eylemin yönünü belirleyecek çözüm seçenekleri geliştirme ve bu seçenekleri değerlendirme: Seçeneklerin çokluğu çözüme ulaşmayı kolaylaştırmaktadır (Bond, 2017: 276) Ergene (2004) çözüm seçeneklerini belirlerken uygulanabilirliğini düşünmeden, önem sırası oluşturmadan, yaratıcı bir biçimde oluşturulması gerektiğini söylemektedir. Seçenekler oluşturulduktan sonra olası yarar ve risklerin neler olduğu, kısa ve uzun vadede ne gibi sonuçlar doğurabileceği, karardan etkilenecek kişilerin en iyi ve en kötü koşulda etkilenme düzeyinin nasıl olacağı, istenmeyen sonuçların neler olabileceği gibi konuları analiz etmek gerekmektedir (Pope ve Vasquez, 2016: 138).
6. Adım: Eylem yönü hakkında düşünme ve karar verme: Seçenekler arasında eleme yapılırken, olası yarar ve risklerin psikolojik danışman tarafından belirlenip danışana yazılı hâlde sunulması, danışanın seçenekleri daha net görebilmesini sağlamaktadır. Danışanın olası

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

sonuçların hepsini yarar ve riskleri karşılaştırarak bir değerlendirme yapması karar verebilmek için faydalı olabilmektedir (Gümüş ve Gümüş, 2020:194). Eğer süre varsa karar üzerinde tekrar düşünmek, fark edilmeyen eksikliklerin fark edilmesini ve karardan emin olunmasını sağlamaktadır (Pope ve Vasquez, 2016:139).

7. Adım: Eylemi planlama, etkilenen kişileri bilgilendirme ve planı uygulama: Sürecin belgelenmesi karar vermede etkili olan unsuru görmeyi netleştirmektedir. Sonuçlar farklı problemlere yol açmışsa, kişisel sorumluluğu üstlenmek gerekmektedir (Pope ve Vasquez, 2016:140).

Etik ikilemin etik ihlale dönüşmesini engellemek gerekmektedir. Bu amaçla yedi adımlı bir karar verme modeli oluşturulmuştur. Bu karar verme modeli sistematik bir süreç içermektedir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada psikolojik danışmada etik kavramı temel alınmak üzere etik ikilemler ve etik karar verme modelleri ile ilgili derleme çalışması yapılmıştır. Psikolojik danışmada danışanın iyiliğinin sağlanması, danışma sürecinin olumlu olması ve danışana fayda sağlaması amacıyla psikolojik danışmanlığın gerektirdiği etik ilkeler ele alınmıştır. Etik ilkeler psikolojik danışmanların ikilemde kaldığı durumlarda karar vermelerini kolaylaştırmaktadır.

Psikolojik danışma ilişkisi danışanla psikolojik danışman arasında güven temelli bir ilişkidir. Bu ilişki sürecinde danışanın iyiliğini ve çıkarını düşünmek mesleki bir sorumluluktur. Mesleki etik ilke ve standartları içselleştirmek ve buna uygun davranmak bu sürecin danışanın faydasına olmasına hizmet etmektedir.

Yasalar, mesleki etik ilkeler ya da sosyal ortam bazı durumlarda danışan hakkında doğru karar vermek için birden fazla seçenek önerebilmektedir. Karar verilmesinde birden fazla seçenek olması durumu psikolojik danışmanların etik olarak ikilem yaşamalarına sebep olmaktadır. Gizlilik danışma sürecinde psikolojik danışmanla danışan arasında güven ilişkisinin gelişmesine katkı sağlamaktadır. Fakat bazı yasal durumlarda, gizlilik ihlal edilebilmektedir. Bu da gizlilik konusunda etik ikilem yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu durumda danışanı bilgilendirmenin gerektiği belirtilmiştir. Yetkinlik, psikolojik danışmanların uzmanlık alanlarında hizmet verebilmelerini gerektirmektedir. Psikolojik danışmanlardan yetkinlik alanının dışında hizmet verilmesi beklendiği takdirde, psikolojik danışmanlar kararsız kalarak etik ikilem yaşamaktadırlar. Bu durumda meslektaşlardan yardım almanın, eğitimlere katılmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Çoklu ilişki, danışma ilişkisi dışında bir ilişki oluşması durumudur. Böyle bir durumun oluşması danışma ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Böyle bir durumda, psikolojik danışmanın sonlandırılması ya da danışanın sevk edilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda zorunlu olarak çoklu ilişkiye girildiği, böyle durumlarda

... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)

psikolojik danışmanın hassas sınırlar geliştirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Danışanla cinsel ilişki yasaklanmış bir durumdur. Cinsel çekim hissetme durumunda süpervizyon almanın, meslektaşlardan yardım almanın ya da psikolojik danışma desteğinin gerektiği belirtilmiştir.

Sistemik olarak etik problem çözme basamaklarını içeren etik karar verme modellerinin etik ikilemler üzerinde psikolojik danışmanlara yardımcı olacağı düşünülmektedir. Çalışmada Forester-Miller ve Davis (1996), Corey, Corey, Corey ve Callanan (2015), Freeman (2000), Welfel'in (2006) etik karar verme modellerinin basamakları örnek gösterilmiştir. Bu karar verme modelleriyle etik ikilemlerin etik ihlale dönüşmesinin önlenebileceği düşünülmektedir (Türk PDR-DER, 2021). Alanyazın incelendiğinde psikolojik danışma alanında literatürü destekleyici çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu konularda çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKÇA

- Akfert, S. K. (2012). Farklı kurumlarda çalışan psikolojik danışmanların yaşadıkları etik ikilemler ile bu ikilemler karşısındaki tutum ve davranışları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1791-1812.
- Altınkurt, Y. & Yılmaz, K. (2011). Öğretmen Adaylarının Öğretmenlerin Mesleki Etik Dışı Davranışlar İle İlgili Görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(22), 113-128.
- American Counseling Association (ACA). (2014). *ACA Code of ethics*. (Elektronik version).
- Arslan, Ü. ve Sommers-Flanagan, J. (2018a). Ethical beliefs of counseling students in Turkey. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [PAU Journal of Education]* 44,196- 212. doi: 10.9779/PUJE.2018.214
- Arslan, Ü. ve Sommers-Flanagan, J. (2018b). The new stage of the Turkish counseling system: explosive growth (2000 to the present). *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 46, 115-128. doi:10.1002/jmcd.12096
- Arslan, Ü., Karataş, U.Y., Dostuoğlu, E. (2019). Psikolojik danışmanlık alanında mevcut ve gelişen etik sorunlar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 86-103.
- Bond, T. (2017). *Psikolojik Danışmanlıkta Etik ve Yasal Konular*. (B. Yeşilyaprak, Çev.) (3. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Camadan, F. (2018). Psikolojik danışmanın yaşadığı çatışma: etik ikilem. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1),76-94.
- Corey, G., Corey, M.S., Corey, C. ve Callanan, P. (2015). *Issues and ethics in the helping profession*. (9th Ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Cengage Learning.
- Çetinkaya, R. S. (2014). Ethical judgments of counselors: results from a Turkish sample. *Ethics & Behavior*, 25(5), 400-417. doi: 10.1080/10508422.2014.941981
- Çetinkaya, R. S. (2015). Ethical dilemmas of Turkish counsellors: a critical incidents study. *British Journal of Guidance & Counselling*, 43(4), 476-491. doi: 10.1080/03069885.2014.987726

- ... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)
- Çetinkaya, R. (2020). *Psikolojik danışmanlıkta meslek etiği ve yasal konular*. (5. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çetinkaya Yıldız, E. (2019). Okul psikolojik danışmanlarının gizlilik, çoklu ilişkiler ve mesleki yeterlik konularındaki etik ikilemleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(4), 1472-1486.
- Erdirençelebi, M. & Filizöz, B. (2019). Meslek Etiği ve Akademisyenlerin Etik Değerleri Üzerine Nicel Bir Araştırma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 14(20), 1228-1258. doi: 10.26466/opus.599983
- Erdur-Baker, Ö. ve Çetinkaya, E. (2007). Etik: Davranışta kırılma noktası. (R. Özyürek, F. Korkut-Owen, D. W. Owen, Ed.), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecindeki ilerlemeler* (ss. 163-182). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ergene, T. (2004). Psikolojik danışmada etik ikilemler: Etik karar verme süreci. *Eurasian Journal of Educational Research*, 15, 49 - 55.
- Freeman, S. (2000). *Ethics: An introduction to philosophy and practice*. Belmont, CA: Wadsworth.
- ForesterMiller, H. ve Davis, T. (1996). *A Practitioner's guide to ethical decision making*. American Counseling Association.
- Gümüş, A. E. ve Gümüş, M. A. (2020). *Psikolojik danışmada etik ve hukuk*. (3. bs.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: psikolojik yardım süreci el kitabı*. (T. Ergene, S. Aydemir Sevim, Çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Hardal, M. (2011). Common ethical violations and ethical action patterns among Turkish mental health professionals and the factors that influence them (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Herlihy, B., ve Corey, G. (2015). *ACA Ethical Standards casebook*. (7th Ed.) American Counseling Association (ACA).
- Herlihy, B., ve Corey, G. (2015). *Boundary issues in counseling*. American Counselling Association (ACA).
- İkiz, F. E., Otlu, B. M. ve Arslan, Ü. (2017). Trainee psychological counselors' understanding of ethics. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 6(2), 20-17.
- İkiz, F. E., Sevinç, A., Kaval, A., Yeğintürk, G. ve Kalen, S. (2017). Okul psikolojik danışma hizmetlerinde mesleki etik ihtiyaçlarının belirlenmesi. *İş Ahlakı Dergisi*, 10(2), 223-245.
- İkiz, F. E., Şensoy, G., Balkan, K. ve Akıman, H. (2017). Psikolojik danışmanların meslek etiğine yönelik algıları: özel çalışanlara yönelik bir inceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 152-171.
- İkiz, F. E. ve Totan, T. (2014). Etkili psikolojik danışman niteliklerinin değerlendirilmesine ilişkin ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 5(42), 269-279.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

- ... (akademik, hakemli, indexli, uluslararası dergi)
- Koocher, G. P. ve Keith-Spiegel, P. (2008). *Ethics in psychology and the mental health professions: Standards and cases* (3th Ed.). New York: Oxford University Press.
- Lehr, R., Lehr, A. ve Sumarah, J. (2007). Confidentiality and informed consent: school counsellors' perceptions of ethical practices. *Canadian Journal of Counseling*, 41(1), 16- 30.
- Luke, M., Goodrich, K. M., & Gilbride, D. D. (2013). Intercultural model of ethical decisionmaking: Addressing worldview dilemmas in school counseling. *Counseling and Values Journal*, 58(2), 177-194.
- Oktay, B. ve Oktay, F. (2018). Bir Etik İhlal Olarak Hasta ve Terapist Arasındaki Cinsel İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (44), 103-110.
- Pope, K. S., ve Vetter, V. A. (1992). Ethical dilemmas encountered by members of the American Psychological Association: A national survey. *American Psychologist*, 47, 397-411.
- Siviş-Çetinkaya, R. (2014). Ethical judgements of counselors: Results from a Turkish sample. *Ethics and Behavior*, 25(5), 400-417. doi: 10.1080/10508422.2014.941981
- Taşdan, M., ve Yalçın, İ. (2007). Psikolojik danışma ve rehberlikte etik. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 99-107.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2006). *Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar*. Ankara.
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2021). *Psikolojik danışma etik kodları*. Ankara.
- Üzar Özçetin, Y. S. & Yalçın, İ. (2015). Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Bir Risk Alanı: Sınır Aşmaları. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5 (43), 128-136.
- Voltan Acar, N. (2012). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Welfel, E.R. (2006). *Ethics in counseling & psychotherapy. Standarts, research, & emerging issues*. (3th Ed.). Belmont: Thomson.
- Çatışma Beyanı:** Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişki bulunmamakta, dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışması olmamaktadır.
- Destek ve Teşekkür:** Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.
- Etik Kurul Kararı:** Bu araştırma, Etik Kurul Kararı gerektiren makaleler arasında yer almamaktadır.
- Katkı Oranı:** Yazarlar makaleye eşit oranda katkıda bulunmuştur.